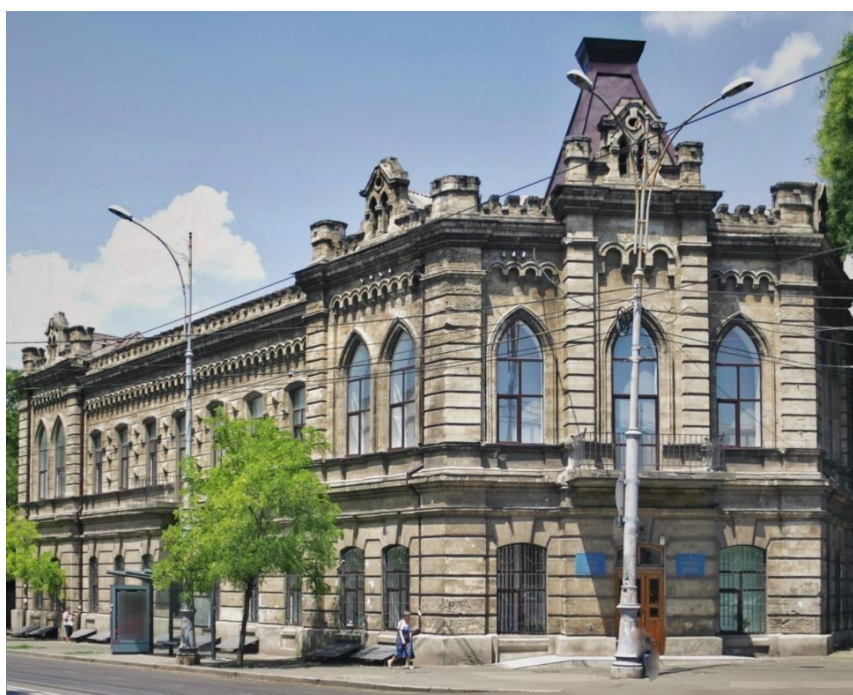

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

БІБЛІОТЕКА

**«БІБЛІОТЕКА У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ
ПРОСТОРІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
(до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського)»**

**Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної
конференції**

**17 листопада 2022 року
м. Одеса**

Одеса – 2023

УДК 021:027.7(477.74)(043.2)

Упорядники: кандидат мистецтвознавства, директор бібліотеки О. П. Спаськова, зав. відділом бібліотеки І. В. Панченко, бібліограф 2-ї категорії О. А. Максим.

**Схвалено рішенням вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(Протокол № 5 від 24.11.2022р.)**

Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського) : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної конференції (17 листопада 2022 р., м. Одеса) / упоряд. О. П. Спаськова, І. В. Панченко, О. А. Максим. – Одеса : Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2023. – 175 с.

Автори тез несуть особисту відповідальність за достовірність поданих матеріалів та за порушення прав інтелектуальної власності інших осіб.

інформаційного забезпечення, сподіваючись, що накопичений досвід разом з організаційними нововведеннями допоможуть нам у втіленні нових ідей.

Література

1. Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького : річний огляд 16 листопада 2019 – 16 листопада 2020 / гол. ред. Б. С. Зіменковський. Львів : ЛНМУ, 2020. 64 с.
2. Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького : річний огляд 16 листопада 2020 – 16 листопада 2021 рр. / за ред. Б. С. Зіменковський. Львів : ЛНМУ, 2021. 68 с.
3. Надрага Марта, Щоголева Ярослава У центрі уваги – студент. До 45-річчя створення відділу навчальної літератури Наукової бібліотеки ЛНМУ імені Данила Галицького. *Alma Mater*. 2016. Жовтень (№ 10). С. 8.
4. Nadraga Marta Lviv National Medical University Scientific Library – a history of the library. *Journal of the European Association for Health Information and Libraries*. 2014 Vol. 10, № 1. P. 18-20. URL : [HTTP://WWW.EAHIL.EU/JOURNAL/JOURNAL_2014_VOL10_N1.PDF](http://www.eahil.eu/JOURNAL/JOURNAL_2014_VOL10_N1.PDF)
5. Наукова бібліотека Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького : URL : [HTTP://LIBRARY.MEDUNIV.LVIV.UA](http://LIBRARY.MEDUNIV.LVIV.UA) (дата перегляду 05.11. 2022).
6. Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19: постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211. URL: [HTTPS://WWW.KMU.GOV.UA/NPAS/PRO-ZAPOBIGANNYA-POSHIM110320RENNYU-NA-TERITORIYI-UKRAYINI-KORONAVIRUSU-COVID-19](https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zapobigannya-poshim110320rennyu-na-teritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid-19)
7. Терещенко Н. М. Особливості роботи бібліотек в умовах карантину: огляд вітчизняного та світового досвіду. *Інтегровані комунікації*. 2020. Вип. 1(9). С. 59–66.

Галина Сергіївна Осіпова,
заступник директора бібліотеки
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
м. Ніжин

**СТУДЕНТСЬКА БІБЛІОТЕКА В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ БІБЛІОТЕКИ
НІЖИНСЬКОГО ЮРИДИЧНОГО ЛІЦЕЮ КНЯЗЯ БЕЗБОРОДЬКА (1840–1875 РР.)**

Ключові слова: Ніжинський юридичний ліцей князя Безбородька, студентська бібліотека, історія бібліотечної справи.

Історія бібліотеки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя тісно пов'язана і з історією навчального закладу. Її небезпідставно можна вважати однією з найдавніших в Україні науково-освітніх книгозбірень, які функціонують нині. Бібліотеку було започатковано 1820 року одночасно з відкриттям у Ніжині Гімназії вищих наук князя Безбородька. За свою більш ніж 200-літню історію книгозбірня зазнала неодноразових трансформацій, зумовлених як об'єктивними причинами, так і суб'єктивними факторами. Відтак, 1832 року Гімназію вищих наук було реорганізовано у Фізико-математичний ліцей, який не виправдав покладених на нього сподівань і, також 1840 року, був перетворений в Юридичний ліцей. Цей навчальний заклад залишив помітний слід в історії, а його вихованці знайшли застосування своїм знанням у галузі судочинства, державного управління та місцевого самоврядування.

На початковому етапі устрій бібліотеки Юридичного ліцею повторював структуру книжкового зібрання Ніжинського фізико-математичного ліцею князя Безбородька. Книгозбірня не поділялася на підрозділи, а функціонувала як єдина та фундаментальна (основна), залишалась основною частиною книжкового зібрання Ніжинської вищої школи протягом усіх років існування навчального закладу. Також у юридичному, як і у фізико-математичному ліцеї, діяла «книгарня», що забезпечувала учнів необхідними допоміжними матеріалами та посібниками [1]. Водночас бібліотека починає трансформувати свої функції відповідно до потреб науково-викладацького складу та студентської спільноти.

Варто зауважити, що 1841 року книжковий фонд книгозбірні складав уже 6 777 примірників книг [2]. Основну частину книг становила література з богослів'я, філософії, правознавства, політики, історії, статистики, природничих наук, мовознавства, теорії та творів словесності тощо. Але, якщо викладачі Ліцею мали доступ до книжкового зібрання, то ліцеїстам безпосередньо твори не видавалися, «а видаваемы были посредством чиновников Лицея под их расписку и ответственность». Про обмеження в користуванні студентів книгами бібліотеки підтверджують річні звіти правління ліцею починаючи з 1832 року по 1857 рік [3], [4], [5]. Можливість послуговуватися книжковим зібранням фундаментальної бібліотеки з'явиться тільки в 1869 році.

Характеризуючи загалом стан організації обслуговування студентської спільноти, зауважимо, що ці недоліки були притаманні більшості бібліотек навчальних закладів

Російської імперії. Доступ студентів до основних (фундаментальних) бібліотек «або взагалі був закритий, або навмисно ускладнювався різними формальностями» [6, с. 36].

Проте відкриття студентської бібліотеки залишалося нагальною потребою для керівництва Ніжинського юридичного ліцею кн. Безбородька. Багато зусиль задля забезпечення умов функціонування та розвитку бібліотеки доклав директор Ліцею Єгор Павлович Стеблін-Камінський (1815–1882). У листі до Попечителя Київського навчального округу від 8 березня 1857 року, він зазначає, що студенти, «крім слухання лекцій, не мають жодних інших засобів для розвитку своїх здібностей і для належного заняття науками, тому що позбавлені будь-якої можливості вдосконалити свої пізнання за допомогою читання, як узагалі через нестачу книжок, вельми звичну в повітовому місті, так і особливо через брак при ліцеї студентської бібліотеки» [7]. Згодом попечитель звернувся за дозволом що до відкриття студентської бібліотеки до Міністерства народної освіти, яке відхилило прохання [8]. Проте, після відмови директор не втрачає надії і звертається до почесного попечителя Ніжинського юридичного ліцею князя Безбородька Григорія Олександровича Кушельова-Безбородька. 4 вересня 1858 року, у день святкування 38-ї річниці існування Ліцею, дружина почесного попечителя Любов Іванівна Кушельова-Безбородько передала тисячу карбованців сріблом для започаткування студентської бібліотеки [9]. Отож офіційно студентська бібліотека в Юридичному ліцеї кн. Безбородька як особливий підрозділ була створена 1859 року, хоча архівні документи свідчать, що студентська бібліотека існувала й раніше «за рахунок добровільних пожертвувань учнів і має на меті надати їм змогу познайомитися з найкращими творами вітчизняної словесності» [10], [11], [12].

На початку свого існування книжковий фонд бібліотеки був незначний, лише 41 назва [13], оскільки коштів на придбання книжок не відпускалося. Згодом, після виділення грошей, 1873 року він становив уже 436 назв у 798 томах [14]. Джерелом поповнення фонду були і пожертвування випускників і професорів Ліцею. Отже, за 16 років фонд студентської бібліотеки збагатився майже на 400 назв. Забезпечення книгами в студентській бібліотеці на одного користувача становило 6 прим. [15, с. 39.].

За підтримки директора Юридичного ліцею Є. П. Стеблін-Камінського (1856–1865) на його клопотання відомий політик і культурний діяч Росії барон Модест Андрійович Корф подарував студентській бібліотеці «Полное собрание законовъ Россійской имперіи» (СПб, 1830). Під впливом директора на поліпшення студентської бібліотеки студенти жертвували зібрані кошти за виставу – 216 крб. 50 коп. Від'їжджаючи з Ніжина, він подарував ліцею й гімназії 134 назви примірників у 240 томах, із них 45 примірників у 97 томах саме для бібліотеки студентської спільноти [16].

Розташовувалася бібліотека на другому поверсі ліцею поруч із кімнатою завідувача студентської бібліотеки [17]. 1859 року були складені «Правила для користування студентською бібліотекою ліцею князя Безбородька», які регламентували завідування, зберігання, порядок користування бібліотекою та відповідальність за збереження книг. Видача книг студентам здійснювалася двічі на тиждень : у середу від 8 ½ до ... годин і в неділю від 11 до 12 години [18].

Бібліотека перебувала під наглядом студента, обраного товаришами й затвердженого Радою ліцею, під контролем професора. Архівні дані свідчать, що студентською бібліотекою опікувалися в різний час викладачі: магістр філософії та професор словесності Михайло Андрійович Тулов, магістр права, професор Іван Андрійович Максимович [19], професор цивільного права Кирило Олексійович Царевський [20], учитель Александрович [21].

До другої половини 60-х років у бібліотеці була налагоджена певна робота. Про це свідчать документи перевірки студентської бібліотеки в 1866 році [22]. Але згодом матеріальне становище ліцею погіршилося : не вистачало грошей, скоротилася кількість професорів, навіть постало питання щодо доцільності подальшої підготовки юристів у Ніжині. Останній директор Юридичного ліцею 1869–1875 років Михайло Корнійович Чалий (1816–1907) на засіданні Ради доповідав про незадовільний стан студентської бібліотеки : «за відсутністю належного порядку під час видачі книг студентам» [23]. Уже 1872 року з дозволу попечителя округу були складені нові «Правила...» для студентської бібліотеки, якими послуговувалися студенти університету Св. Володимира [24].

Отже, складна історія створення студентської бібліотеки в Ліцеї свідчить про прагнення професорів Ніжинського юридичного ліцею кн. Безбородька до забезпечення студентів навчальними посібниками та організації для цієї мети спеціальної бібліотеки, що сприяла більш ефективному обслуговуванню студентської спільноти.

Література

1. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 339. Арк. 19–19 зв.
2. Извлечение из отчета по Лицею князя Безбородко, за 1840 и 1841 годы. *Журнал Министерства народного просвещения (ЖМНП)*. 1862. Апрель. С. 1–31.
3. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 1215. Арк. 24.
4. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 100. Арк. 21.
5. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 433. Арк. 25

6. Мозгова В. Бібліотечне обслуговування ліцеїстів у ХІХ столітті. *Вісник Книжкової палати*. 2000. № 1. С. 36–37.
7. ЦДАК України (Центральний державний історичний архів України, м. Київ). Ф. 707. Оп. 87. Спр. 3790. Арк. 1–2.
8. Там само. Арк. 13–14 зв.
9. Историческая записка о состоянии и действиях лицея князя Безбородко и Нежинской гимназии, с 1 Сентября 1858 по 4-е Сентября 1859 года. *Годичный торжественный акт в лицее князя Безбородко и Нежинской гимназии, бывший 4-го сентября 1859 года*. Киев, 1859. С. 6.
10. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 419. Арк. 11 зв.–12.
11. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 434. Арк. 54 зв.
12. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 1448. Арк. 31.
13. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 1225. Арк. 40.
14. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 243. Арк. 12–12 зв.
15. Мозгова В. Фонди бібліотеки Ніжинського лицю. *Бібліотечний вісник*. 2000. № 2. С. 37–40.
16. Историческая записка ..., с 4 Сентября 1865 года по 4-е Сентября 1866 года. *Годичный торжественный акт в лицее князя Безбородко и Нежинской гимназии, бывший 4-го сентября 1866 года*. Киев, 1866. С. 39.
17. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 772. Арк. 7.
18. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 1228. Арк. 73–73 зв., Арк. 84–84 зв.
19. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 1448. Арк. 31.
20. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 1225. Арк. 40.
21. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 1477. Арк. 1.
22. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 199. Арк. 37–37.
23. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 220. Арк. 19–19 зв.
24. ЦДАК. Ф. 707. Оп. 8. Спр. 1. Арк. 557 зв.–558 зв.